

Nuorempiin ikäryhmiin ulottuvat seurantatutkimukset nostavat esiin uusia preventiokohteita

Masennus ennakoi nuoren päihdeongelmaa

Uudet tulokset suomalaisesta kaksosaineistosta vahvistavat varhaisnuoruuden masennuksen ennakoivan myöhempää päihteidenkäyttöä. Käytös- ja uhmakuushäiriöiden päihteidenkäyttöä ennakoiva merkitys on tunnettu jo pitkään (Lynskey ja Fergusson 1995, King ym. 2004), mutta aiempien seurantatutkimusten tulokset masennuksen ja päihteidenkäytön yhteydestä ovat olleet ristiriitaisia. On pohdittu, mihin suuntaan syy-yhteys kulkee: johtaa-ko masennus päihteiden käyttöön vai toisin-päin. Yhteys on ehkä vielä monimutkaisempi kuin tähän asti on ajateltu.

Nuoruusiän päihteidenkäytön epidemiologia on huomattavan erilaista verrattuna aikuistutkimuksiin (Johnston ym. 2005). Psykiatrisen tautiluokituksen päihdehäiriöiden diagnostiset kriteerit jättävät merkittävän osan päihteitä haitallisesti käyttävistä nuorista huomioimatta (Deas 2006). Päihteidenkäyttötavat vakiintuvat jo nuoruudessa, ja seurantatutkimusten lähtöpisteen tulisikin olla varhaisnuoruudessa tai sitä aikaisempana. Suomessa on vasta viime vuosina kartoitettu nuoruuden päihteidenkäytön ja mielenterveyden häiriöiden yhteyksiä tällaisissa seuranta-asetelmissä. Äskettäin julkaistujen havaintojen mukaan varhainen masennus ennakoi päivittäistä runsasta tupakointia, merkittävää alkoholinkäyttöä, humalajuomista useita kertoja kuukaudessa, nuuskan käyttöä ja yli 20 kertaa toistuvaa huumeiden käyttöä (Sihvola ym. 2008, Niemelä ym. 2009).

On pohdittu, lääkitsevätkö masentuneet nuoret itseään päihteiden stimuloivien, mielialaa ja kognitiivisia toimintoja parantavien vaikutuksien toivossa. Stressi-haavoittuvuusmallin mukaan taustalla ovat yhteiset altistavat tekijät, kuten geenit tai yksilölliset erot päihteidenkäytön ensikokemuksissa. Myös päihteisiin ja masennukseen liittyvät samankaltaiset maladaptiiviset käyttäytymismal-

lit saattavat selittää yhteyttä (Brady ja Sinha 2005). Useimpien keskeisten teorioiden mukaan kuormittavat elämäntapahtumat tai muut stressitekijät aikaansaavat kielteisen tunnetilan, jota pyritään helpottamaan päihteiden avulla (Sher 1991, Wills ja Filer 1996). Empiirinen näyttö teorioista on kuitenkin vähäinen, vaikka neurobiologiset löydökset masennuksen ja päihteidenkäytön yhteyksistä ovat sopusoinnussa löydösten kanssa. Nuoruusiän erityispiirteenä on aivojen nopea kehitys, ja tämä ns. neuroplastisuus saattaa osaltaan vaikuttaa aivojen herkkyyteen päihteille.

Ikätoverisuhteet ovat merkityksellisiä nuorten päihteidenkäytön kehittymisessä, ja ne ovat ilmeisesti myös tärkeitä masennuksen ja päihteidenkäytön yhteyksissä. Asiaa on tutkittu mm. tupakoinnin osalta. Masentuneet nuoret saattavat olla alttiimpia toverien vaikutuksille ja he saattavat valita herkemmin tupakointia tovereita. Tupakointi voi olla nuoruusiässä myös masennusoireiden itselääkintää (Audrain McGovern ym. 2010). Suomalaisessa kaksosaineistossa masennus 5–14-vuotiaana ennakoi päivittäistä tupakointia seitsemäntoista ja puolen vuoden iässä myös niillä nuorilla, jotka eivät olleet aiemmin tupakoineet. Geneettinen alttius tupakointiin saattaa myös korostua masentuneella nuorella.

Masennuksen ja alkoholinkäytön on esitetty liittyvän toisiinsa nuoruudessa paitsi itselääkinnän kautta myös jo lapsuudessa vaikuttavien yhteisten riskitekijöiden ja ongelmakäyttäytymisen kautta. Pitkittäistutkimusten mukaan ainakin pojilla depressio saattaa ennakoida alkoholinkäyttöä, mutta vain niillä pojilla, joilla esiintyy myös käytöshäiriöitä (Pardini ym. 2007). Suomalaisistutkimusten mukaan myöhäisnuoruuden masennusoireet ovat ennustaneet alkoholiongelmaa aikuisuudessa (Aalto-Setälä ym. 2002). Monissa tutkimuksissa ei ole todettu selvää yhteyttä tai niissä ei ole huo-

mioitu muita alkoholinkäyttöä ennustavia mielenterveyden häiriöitä. On pohdittu, onko masennus välittävä tekijä vanhempien alkoholinkäytön ja nuoruusiän päihteenkäytön välillä. Geneettiset tutkimukset ovat antaneet alustavaa näyttöä geenitason kytköksestä masennuksen ja alkoholiriippuvuuden välillä (Kuo ym. 2010). Siihen nähden, että sekä masennus että alkoholinkäyttö selittävät vahvasti nuorten itsemurhia, tietoa on kerätty varsin vähän.

Suuret väestötutkimukset ovat vahvistaneet masennuksen ja huumausaineiden käytön yhteyden nuoremmassa ikäryhmässä, mutta tulokset riippuvat oleellisesti käytetyistä tutkimusmenetelmistä. Pitkäaikaisessa seurannassa nuoruusikäisen masennus ennustaa mm. kannabiksen käyttöä (Wittchen ym. 2007). Myös suomalaisessa kaksosaineistossa masennus ennakoii huumausaineiden käyttöä (Sihvola ym. 2008). Masennusta ja muita mielenterveyden häiriöitä vertaileiden tutkimusten mukaan vaikuttaa siltä, että useiden sairauksien esiintyminen yhdessä on merkityksellisin riskitekijä: mitä useampi mielenterveyden häiriö nuorella on, sitä todennäköisemmin hän ajautuu päihteenkäyttöön. Nuoruusiän masennus on kuitenkin huumausaineiden käytön itsenäinen riskitekijä ja sellaisenaan vahvempi kuin ahdistuneisuus, jota aiemmin on tutkittu paljonkin (Lansford ym. 2008).

Etiologisten mallien rakentaminen edellyttää neurobiologisen, epidemiologisen ja kliinisen tutkimustiedon synteesiä. Tiede on lähestymässä käsitystä siitä, miten geenit vaikuttavat masennuksen ja päihteenkäytön kehittymiseen, miten nämä kehityskulut liittyvät toisiinsa ja miten ne muovautuvat varhaisen ympäristön tekijöistä ja tapahtumista. Selkeiden preventiokohteiden tunnistaminen on yksi askel eteenpäin. Viimeaikaiset tutkimukset tukevat käsitystä siitä, että varhaisnuoruuden masennus on tärkeä myöhempää päihteenkäyttöä ennakoiva tekijä ja siten mielekäs kohde ehkäisevälle päihdetyölle. ■

ELINA SIHVOLA, LT, psykiatrian erikoislääkäri
HYKS, neuropsykiatrian poliklinikka
PL 442, 00029 HUS ja
Helsingin yliopisto

MAURI MARTTUNEN, professori
Helsingin yliopisto, HUS
ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin
laitos, lasten ja nuorten
mielenterveysyksikkö

JAAKKO KAPRIO, professori
Helsingin yliopisto, Suomen molekyyli-
lääketieteen instituutti FIMM, kansan-
tervetytieteen osasto ja Terveystieteiden ja
hyvinvoinnin laitoksen, lasten ja nuorten
mielenterveyden yksikkö

SIDONNAISUUDET

ELINA SIHVOLA: Ei sidonnaisuuksia.

MAURI MARTTUNEN: Osallistunut kansainväliseen kongressiin lääketehaan kustantamana (Lilly).

JAAKKO KAPRIO: Oma tutkimusryhmä saanut apurahan terveydenhuollon ja/tai lääkealan yrityksen rahastosta (Pfizer). Osallistunut terveydenhuollon koulutustilaisuuden suunnitteluun, jonka lääkealan yritys on rahoittanut (Pfizer).

KIRJALLISUUTTA

- Aalto-Setälä T, Marttunen M, Tuulio-Henriksson A, Poikolainen K, Lönnqvist J. Depressive symptoms in adolescence as predictors of early adulthood depressive disorders and maladjustment. *Am J Psychiatry* 2002;159:1235–7.
- Audrain McGovern J, Rodriguez D, Kassel JD. Adolescent smoking and depression. Evidence of self-medication and peer smoking mediation. *Addiction* 2010;104:1743–56.
- Brady KT, Sinha R. Co-occurring mental and substance use disorders: the neurobiological effects of chronic stress. *Am J Psychiatry* 2005;162:1483–93.
- Deas D. Adolescent substance abuse and psychiatric comorbidities. *J Clin Psychiatry* 2006;67 Suppl 7:18–23.
- Johnston LD, O'Malley PM, Bachman JG, Schulenberg JE. Monitoring the future: national survey results on drug use: overview of key findings, 2004. NIH Publication No 05-5726. Bethesda, MD: National Institute on Drug Abuse 2005.
- King SM, Iacono WG, McGue M. Childhood externalizing and internalizing psychopathology in the prediction of early substance use. *Addiction* 2004;99:1548–59.
- Kuo PH, Neale MC, Walsh D, ym. Genome-wide linkage scans for major depression in individuals with alcohol dependence. *J Psychiatr Res*, julkaistu verkossa 12.1.2010.
- Lansford JE, Erath S, Yu T, Pettit GS, Dodge KA, Bates JE. The developmental course of illicit substance use from age 12 to 22: links with depressive, anxiety, and behavior disorders at age 18. *J Child Psychol Psychiatry* 2008;49:877–85.
- Lynskey MT, Fergusson DM. Childhood conduct problems, attention deficit behaviors, and adolescent alcohol, tobacco and illicit drug use. *J Abnorm Child Psychol* 1995;23:281–302.
- Niemelä S, Sourander A, Pilowsky DJ, ym. Childhood antecedents of being a cigarette smoker in early adulthood. *J Child Psychol Psychiatry* 2009;50:343–51.
- Pardini D, White HR, Stouthamer-Loeber M. Early adolescent psychopathology as a predictor of alcohol use disorders by young adulthood. *Drug Alcohol Depend* 2007;88 Suppl 1:38–49.
- Sher KJ. *Children of alcoholics: a critical appraisal of theory and research*. Chicago, IL: University of Chicago Press 1991.
- Sihvola E, Rose RJ, Dick Danielle, Pulkkinen L, Marttunen M, Kaprio J. Early-onset depressive disorders predict the use of addictive substances in adolescence: a prospective study of adolescent Finnish twins. *Addiction* 2008;103:2045–53.
- Wills TA, Filer M. Stress-coping model of adolescent substance use. Kirjassa: Ollendick TH, Printz RJ, toim. *Advances in Clinical Child Psychology*, Vol 18. New York: Plenum Press 1996, s. 91–132.
- Wittchen HU, Frölich C, Behrendt S, ym. Cannabis use and cannabis use disorders and their relationship to mental disorders. A 10-year prospective-longitudinal community study in adolescents. *Drug Alcohol Depend* 2007;88:60–70.